

GESTA EPISCOPORUM LEODIENSIIUM

(Vidē supra in HERIGERO.)

VITA SANCTI HADALINI CONFESSORIS

CONDITORIS MONASTERII CELLENSIS PROPE DIONANTUM AD MOSAM.

Auctore NOTGERO Leodiensi episcopo, uti ex num. 6 intelligitur

(Apud MABILL. *Acta SS. ord. S. Bénéd.*, tom. II, pag. 1013. Ex ms. eod. Andaginēnsis monast. et Bolland.)

1. Fuit B. Hadalinus Aquitanie territorio cretus, A nobili propagine ortus, in tenera ætate morum probitate grandævus, pueritiæ annos excedens, consortio senum Salomonis semper inesse cupiens, et dum sese quotidie ad majora niteretur extendere, etiam illius famosi patriarchæ exempla conatus est pertentare, cui ait Dominus: *Exi de terra tua* (*Gen. xii, 1*), etc. Quod etiam jam dudum plures hoc ipsum audierat actitare, et pro viribus suis illorum impar nolebat apparere, sanctus scilicet Agricus, Maximinus, Paulinus, ejusdem patriæ exsules, ad nostram, id est Francorum devenerant terram. Qui etiam postea Trevericæ sedis archiepiscopali infula sublimati, ibique mortem obientes, cum Domino miraculis attestantibus se vivere manifestant. Sic quoque B. Remaclus Tungrensium præsul almi fluvius et Deo dignus, Goar Rhenum fluvium circa monasterium suum transeuntium consolator, cæterique ex eadem regione felici fines noscuntur nostros adiisse per plures (1).

2. Cernens B. Hadalinus quem nimio diligebat amore a Deo et hominibus exaltatum et pontificali cathedra sublimatum, non est nostræ facultatis evolvere quanta cor ejus et lingua repletum fuerit exultatione (2). Porro cujus meriti religionisque integræ in eodem extiterit regimine, qualiterve Stabulaus et Malmundarium monasteria construxerit pio labore, in ejus Vitæ libro quicumque velit poterit reperire. At vero postquam cultum servorum Dei in eisdem cœnobiis aggregaverat, habitacula quoque religionis usui apta magna ex parte disposuerat: quod semper habuit in voto, remotioris scilicet vitæ solitudinem, sic, Deo annuente, nactus est occasionem. Tandem, licet difficillime, impetravit tamen a rege ut alius sibi succederet, et sibi diu desideratum eremum adire liceret, ubi remotus a curis sæcularibus, liberius inhiaret cœlestibus. S. Theodardi vitam satis probabilem regi et opti-

matibus ostentavit, eumque vicem suam supplere post se cathedræ suæ subrogandum ex nomine designavit. Plebe itaque suis sacris benedictionibus insignita, B. Hadalino secum comitante, diu destinatum accipiunt callem (3).

3. Sed cum Dominus ipsius benedicti Hadalinis antitatis jubar super candelabrum ponere (*Matth. v, 15*) popularis disponderet notionis, contigit, dum iter agerent, ut accumberent quietis gratia ambo, dormientique de quo agitur sancto, alter vigilans, benignus scilicet Remaclus, solis radium qui oberat vultui imminens soporantis, angelico velari cernebat obumbramine. Evigilans autem ait ad eum beatus pontifex: Frater dulcissime, si quam nunc visionem in somnis agnoscis tibi ostensam fore, mihi indicare ne differas, charissime. At ille vultu submisso primo renitens, sed post jubentis voci obtemperans, ait: « Decreveram tibi, Pater beatissime, quæ videram in præsentis oculere, verum evolutis aliquot diebus humili pronus devotione patefacere. Sed cum tuæ jussioni quidquam negare fas non sit: Vidi, inquam, columbam, cum blando sopore quiescerem, de cœlo super me indignum alis expansis descendere (*Joan. i, 32*), oculosque meos aliquantulum circumvolitare; sicque caput meum supersedere, meque hoc omen quid boni portenderit fateor ignorare. » At B. pontifex Remaclus hilari etiam intuens vultu: « Excellit, inquit, o Hadaline, dignitas tua modicitatem meam, indignumque me tali fateor socio, quem famulatu obumbrari conspexi angelico. Te per diem sol non uret, neque luna per noctem, ait Psalmista (*Psal. cxv, 6*), quia nec in Christo, nec in illustrata per eum excedes Ecclesia. Columba quippe Spiritum sanctum qui super Dominum in Jordanis fluminis baptismate requievit, et eum oleo exultationis præ participibus suis unxit (*Psal. xliv, 8*), ostendit; ipse gratia mitissimæ pietatis tuum cor illustravit, teque in sui servitio pe-

(1) Multa hic omisimus inserta de Vita S. Remacii ex ipsius Actis an. 664 repetenda.

(2) Hinc colligit Bollandus, Hadalinum prius Remaclo adhæsisse, quam Stabuletum conderetur:

siquidem Remaclus jam episcopus istius monasterii fundamenta jecit.

(3) Hinc S. Remacii cum Hadalino secessum anno fere 660 contigisse, in Actis S. Remacii diximus.

renniter delegavit. » Hæc et his similia sacræ eruditionis verba Haladinus a Deo electus cordis aure audiebat, et ad majora se virtutum opera deinceps accingere cogitabat.

4. Rursus benignus pontifex Remaclus futurorum præscius ait ad illum : Accelera ergo, fili mi, alio quanto ius profectionem Christum consecrans præducem. Vallem contiguam saltui qui adjacet fluvio quem Letiam (4) dicunt vicini, adiens locum qui inter quatuor-montes vocatur inquire, et illic, Deo cohospite, tibi habitaculum atque oratorium construe, angelis ubi præsulibus Domino Christo digne valeas militare. Ille hæc præsentia hilari mente suscipiens, vestigiis pontificis provolvere nisus est. At ille benigno hortatu illum elevans, ut locum cum aliquantis comitibus adiret, et procedente tempore ad se sæpe visitationis gratia rediret, suadebat. Exorata itaque et impetrata benedictione progressus indagandi cupidine, viri cujusdam qui vocabatur Beo devenit domum, ægreque, uxoris scilicet juvenine, hospitio impetrato, inter versandum inquirere. Sanctus jam dictum cœpit locum, oblenoquoque sub dulci ducamine locum invenit, Deo gratias egit, Adjutorium nostrum in nomine Domine (*Psal. cxxiii, 8*) cecinit. Deinceps habitaculum construit, oratoriolum, ut tunc temporis posse fuit, perfecit, seseque Christi famulatu angelorumque præsidio totum illic devotus contradit. In fame igitur et siti, in frigore et nuditate, in laboribus et diversis angoribus, ærumnis atque pressuris, Dei athleta sobrie et quiete et pie Domino, non sæculo, vivens, expectabat illic beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi (*Tit. ii, 12*), castigansque et servituti animi subjiciens proprium quotidie corpus, ipsam animam cœlestibus deputabat indesinenter excubiis, regem in accubitu suo sedentem nardum mirifici odoris (*Cant. i, 11*) priorum actuum quotidie in ara cordis sacrificium delectabile mactando munificans.

5. Audiens autem famam sanctitatis sanctæque conversationis monitoris sui, beati scilicet Remacii in cœnobio prædicto Stabulaus, quod studebant undique ad eum velut apes ad alvearia confluere, nonnulli se omnipotentis servituti addere et leni jugo Christi colla subnectere; alii vero liberos suos liberalibus, imò monasticis instruendos disciplinis, et illic perpetuo inservituros contradere; multi etiam de facultatibus suis et redditibus suis sanctorum necessitatibus communicare; studebat et ipse ad eum visitationis et nimio charitatis ardore sæpe venire,

(4) Letia seu Lætia, vulgo *Lesch, res*, oritur in Arduenna, haud procul a Bullonio, ibique terra per duas leucas absorptus, erumpit inde e rupe in Hannum pagum, ac Mosæ miscetur media leuca supra Dionantum oppidum, a quo sesquihoræ itinere distat vicus *Cellæ* appellatus a S. Hadalini monasterio illic constructo. Lapsu temporis monachi locum cesserunt canonicis, qui et ipsi baronum Cellensium vexationibus fatigati, Visetum translati sunt, uti infra dicemus. Nunc apud Cellas stat Ecclesia, ac

A et de pomis paradisi Dei conversando illic convivari, sicuti in catalogo vivorum illustrium qui ibidem super altare apparet assidue habetur insertum. Hæc sunt, inquit, nomina eorum qui cum B. Remaclo monasterium Stabulaus prius inhabitare cœperunt: S. Remaclus, S. Hadalinus, S. Theodardus, S. Lambertus, ejus spiritualis procul dubio in baptismate filius, S. Hubertus, Christianus quoque sapientissimus, et cæteri multi.

6. Sed ut ad ea unde paulo momento divertimus redeamus, cœpit beatus locum habitationis suæ Hadalinus excolere, sanctæ conversationis opere adornare, de die in diem Christi bonus odor Deo in omni loco esse (*II Cor. ii, 15*). Sane quod cœlestis lucerna diu latere sub modii nequiverat umbra (*Matth. v. 15*), nec civitas abscondi supra montem posita (*Matth. v, 14*), pervenit fama sanctitatis ejus ad aures Pipini gloriosissimi tunc temporis regis: qui ut regina Saba ad veteris temporis Salomonem, ita ad istius pacifici ac sapientissimi Dei ministri occurrit humilis mansionem, consiliisque saluberrimis ab eo de subjiciendo sese Regi regum Christo et gubernando secundum ejus imperium regno ab ipsius mellifluo susceptis eloquio, suffragioque quarumdam quæ adhuc a provisoribus loci tenentur villarum concessio, gaudens de beati viri colloquio sese reddidit palatio. Et quia nil deest timentibus Deum, multi de facultatibus et redditibus suis ejus voluntariam paupertatem suppeditare volebant, ut conversionis ejus in eodem loco augmentaretur affectus. Nam fuere in C ejus vicinio tres germani, Beo scilicet jam dictus, Triclinus alter, tertius Balduinus, quorum quisque quod illic possederat concessit devotus.

7. Nomen itaque ejus pervicina loca cunctis innotuit, factumque est ut ex illo tempore a multis frequentari cœpisset: ipse enim cœlibem dignamque Deo inibi vitam ducebat. Omnes supervenientes non modo dulcedine verborum animæ quietiores reddebat, verum et charitatis officia eis pro modulo suo libentissime impendebat. Et quia eumdem locum sua sacra consecraverat conversione, voluit pius Dominus verba quæ ante dixerat: *Qui me, inquit, honorificaverit honorificabo eum (I. Reg. ii, 30)*, in hoc famulo suo ostendere. Cumque locelli jam dilatari cœpisset D angustia, duo equites cum duobus assuetis venalibus Umbris forte fortuna ignari cujus dignitatis esset vallicula venientes, experti sunt in semetipsis quid advenientibus agere competeret cæteris. Nam manè surgentes, exanimes quibus advecti fuerant invenerunt sonipedes, superque mortua cadavera

titulus præposituræ: at in acclivis collis latere haud longe a primaria Ecclesia, alia est ædicula, ubi cellam primum extruxit atque eremeticam vitam egit Hadalinus, in qua ejus tumulus cernitur. Hæc fere ex Bollando, qui recte arguit errorem Philippi Ferrarii. Lætias cœnobium, Lulosas, et Cellam S. Gisleni in Hannonia, nec non Lessiniam Flandriæ oppidum cum Cellis Hadalini ad Letiam fluvium confundentis in catalogo gener. ad 3 Febr.

canes. Hoc comperto qui tunc temporis aderat præsul, cujus nunc, Deo annuente, nomine, non pro nefas! merito famulamur⁽⁵⁾ sedi, auctoritate interminavit episcopali, ne quis posthæc eques oratorii illius attingeret fines: delegavit illic quoque ex re ditibus, ut rem Ecclesiæ nostræ, villam quæ Mons Francheri⁽⁶⁾ vocatur, ubi miraculum quod accidit et memoriæ nunc intervenit, nefas silere putamus.

8. Cum casu messoribus laborarent heriles, dirigunt sancto conquerentes ex suis legatum, humiliter exorantes remedium adhibere opportunum. Ille vero se misisse illis jam retulit potum, verum segnitie delatoris dilatatum. Ne vero siti laborantes periclitarentur diutina, sanctus ad locum adveniens, messoribus bacillum quo iverat figit, et affectu intimo cordis oravit. Cujus orationis verba cordis scrutator audivit, et fons largifluæ scaturiens continuo erupit, sitibundos exsatiat, meritum viri declarat.

9. Emporium per idem tempus quod dicitur *Dionant* dum præteriret, ecce quædam mulier accurrens, mugitumque vocis emittens, vestigia ejus osculabatur; sed quæ anhelabat corde, voce implere nequibat. Substitit ergo, et populum circa se astantem quænam esset, quæliterve id ei accidisset interrogavit. At illi ut multum temporis jam fluxerat quod muta effecta sit intimavit, et ut ei infortunii et infelicitatis misereri dignetur supplices omnes offerunt preces. Et ille: « Non hæc, inquit, nostra sunt, sed sanctorum Patrum, quorum nos suppare esse meriti utinam contingeret vel extremi. » Populus autem magnis clamoribus suggerebat, ut qui pietatem et clementiam semper docuerat, ipse quoque in miseria illius mulierculæ dignaretur ostendere. Qui stat pietate motus, et de verbis Domini quæ discipulis suis promiserat: *Quæcunque orantes petitis, credentes accipietis* (*Marc. xi, 24*), confusus, totum se ad Dominum contulit devotus, prostratusque humo lacrymis orabat. Oratione expleta, signum sanctæ crucis ori ejus impressit: mox illa Deo gratias cunctis audientibus egit, vocem laudationis attollit, et posthæc Deo devota permansit.

10. Cujus rei admiratione permota quædam, ut fertur, potens matrona, nomine Aquila, cujus tunc erat Anthegia⁽⁷⁾ villa notissima, dedit Deo ad sancti sustentaculum Russina, quod dicitur *Mansum*. Hoc exemplo et altera quædam Guiza vocata, cum tradere Deo per manum ejusdem beatissimi videlicet Hadalini prædium quod *Veltz* dicebatur vellet, cognomen a vocabulo deducens sancti, Montem S. Hadalini in posterum vocari disposuit: didicerat namque quod redemptio animæ viri divitiæ ejus.

(5) Hinc non immerito colligit Bollandus istius Vitæ auctorem esse Notgerum Leodicensem episcopum, qui plura id genus scripta lucubravit, istique Ecclesiæ ab anno 971 ad 1007 præfuit.

(6) Vicus est inter Carolomontium et Mariæburgum oppida, ad canonicos Cellenses hodieque pertinens.

(7) Anthegia, vulgo *Anthée*, est in medio itinere, quo ex oppido Dionanto Florinas itur, inquit Bol-

A Quibus ita gestis, infirmitate ultima præventa est. Cumque lectulum illius plurimorum circumstiparet fidelium turma, de absentia viri sancti flebili cum eis est voce conquesta: et cum interrogaretur a nostris cui illud delegare vellet, iterata sæpius voce respondit: Hadalino, Hadalino, Hadalino, inquam, beato. Cumque wantum⁽⁸⁾ in manu (ut moris est) legaliter tradenda teneret, et viri differetur adventus exspiravit. Currens autem nuntius ad beatum qui tunc forte aberat Hadalinum, indicavit ei et dolorem morientis et causam tradendæ sibi possessionis. Veniente itaque sancto, et cordis ejus pulsum manu rimante, si jam extincta funditus esset, rigentes occiduo casu articulos (mirum dictu) ac si vivens aperuit, et cunctis videntibus qui aderant locum beato contradidit. Hujus rei tot ac tanti existunt testes, quot regionis illius constant inhabitatores. Patet etiam clarius luce, dum incolæ eundem locum videntur possidere, qui dictis fidem faciunt usque hodie.

11. Procedente rursus tempore taurus casu petulcus ostium cujusdam effregerat. Cumque ejus inhabitatrix muliercula ejulatu flebilissimo cuncta compleret, heros benignus adfuit, eamque quid sibi acciderit ut his eos clamoribus congregaret inquisivit: cognitaque rei notione, eam solatus est dicens: « Ne perturberis misera in tugurioli tui ruina, sed magis bonis operibus elabora, ut in illa qua mansiones multæ sunt merearis fieri incola. » Et hæc dicens ostium signavit, integritati pristinæ verbo reddidit, admiratione cuncta replevit, seque jactantiam fugitans concitus abdidit.

12. Pauper igitur spiritu, quia casu nequibat, affectu regnum cælorum emere contendebat, mitissimaque mente terram viventium possidere sedulus affectabat, cumque esuriret et sitiret justitiam, satiari cum Christi manifestaretur gloria ambiens, famam sæculi pro nihilo ducebat. Et, ut Deum mente conciperet, limpidiimum cordis oculum a malivolentia et sæcularium curarum pulvere conservare studebat. Et licet caro adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem (*Gal. v, 17*), dum terrena inhabitatio sensum deprimit, multa cogitantem semper concupiscere soleat, pacem iste mirificam faciens, spiritum carni, Deum spiritui dominari vigori compellebat herili, ut Deum cælorum in Sion videre ejus quæ excubiis mereretur indeficac adhærere, et filius Dei non quidem natura, verum gratia vocari et esse. Sane internorum bonorum suorum formas et species sicut nemo ad plenum potuit inspicere, ita nemo sufficit explicare: quas sicut illa landus.

(8) Wantos seu chirothecas, Galli *gants* vernacule vocant. Varios ritus tradendæ possessionis, *per festucam sive juncum aut scirpum, per cespitem sive glebam, per virgam seu baculum, per wantum seu chirothecam, per cultellum cum cespite et festuca*, aliosque ab antiquis usurpatos refert Hieronymus Bignonius in Notis ad lib. 1, cap. 13 Formul. Marculfi.

studuit excolere ita et laboravit occulere, et, cum hæc vellet augeri, nolebat agnosci neglector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris; patiens abjectionis, impatiens honoris; pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia: nulla illi ex omnibus propensior cura, nisi aut de Deo in lectione atque sermone, aut cum Deo in oratione loqueretur.

13. Per plura ergo (9) annorum curricula illic commorans, sanctissima conversatione post hujus vitæ multimodos laborum excursus, per plura beneficiorum et miraculorum commoda, hominibus Deoque charus ostensus, diem sibi vocationis intelligens imminere, qui recompensaret honor in cœlis quod labor triverat in terris; morem gerere decrevit subjectis. Quos accersitos fideles quosque non parvi numeri ante se positos et de abscessu suo mœstos his ultimis solatus est verbis: « Ecce, charissimi Patres atque amantissimi fratres, tempus resolutionis meæ instat, quo hæc torpentia membra spiritus relinquat, judicique suo præsentandus occurrat. Non me terret proventus conditionis omnimortali communis, cum tota sapientium vita commentatio debeat esse mortis; vobis magis timeo, quos salvandos omnimodis volo. En ego viam universæ carnis sum ingressurus, et ad vos deinceps non reversurus; vos quoque morituros, charissimi, scitote, ideoque pœnitentiæ tempus indultum non

patiamini, quæso, transire incassum. Quisquis ergo vestrum cujuscunque criminis se sentit perpetratio-
ne maculatum, atque fovea majoris peccati absorptum, cito salubre suo supponat vulneri medicamentum. Dum judex porrigit pœnitenti misericordiæ manum, en patet dum advivitis janua misericordiæ, quæ post mortem obstruitur, sola patente quæ contemptores præceptorum Dominicorum desertoresque puniendos suscipiat porta gehennæ. Obsecro itaque vos per Christum, ut in quo vos nostis hactenus deviasse a vero, reconciliari satagite Deo. Orate, ut vos evangelica admonet lectio, ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato (*Matth.* xxiv, 20). Quo loco nostræ res sitæ sint, in commune videtis; et quia hic mundus in maligno positus sit (*I Joan.* v, 19), juxta mecum omnes attenditis. » Post has dulces paternæ pietatis admonitiones et extrema charitatis verba modica febre pulsatus, et sacrosancti corporis et sanguinis Domini viatico confirmatus, illis dolentibus et flentibus, ipse autem exultans tertio Nonas Februarii pervenit ad eum quem semper desideraverat, Christum. Corpus ejus honorifice curatum cum melodia psalmodum et hymnorum in loco quo ipse decreverat est sepultum: ubi per ejus merita Dominus usque in præsens operatur miraculorum beneficia ad laudem et gloriam nominis sui, quod est benedictum in sæcula.

NOTGERI

PRÆFATIO AD VITAM SANCTI LANDOALDI

(*Vide supra in HERIGERO, col. 222.*)

VITA SANCTI REMACLI

TRAJECTENSIS EPISCOPI

Auctore NOTGERO

(*SURIUS, Acta sanctorum Sépt. 3.*)

NOTGERI EPISCOPI LEODIENSIS

AD VERINFRIDUM ABBATEM EPISTOLA NUNCUPATORIA.

NOTGERUS, quem, etsi indignum, Sanctæ Mariæ Sanctique Lamberti mancipium prædicant tamen

episcopum, WERINFRIDO venerabili in Christo patri et consacerdoti salutis æternæ subsidium.

(9) In apographo Andainensi legitur: *Per plura tredecim annorum curricula.* Verum diutius in monasterio a se condito conversatus est Hadalinus, siquidem notus fuit Pippino Majoridomus, qui Pippinus hic ab auctore rex dictus, non ante annum 687 palatii præfectura quiete potitus est. Unde S. Hada-

lini obitum anno circa 690 consignamus. Sacrum ejus corpus illic quievit ad annum usque 1338, quo in oppidum Visetum Leodicensis diœcesis ad dextram Mosæ ripam invectum est, Cellensibus canonicis isthuc translatis ob baronum Cellensium infestationes. Hæc translatio v Idus Octob. celebratur.